

รูสมิแล

สัมภาษณ์ขุนอาเทศคดี

กลอน มัลลิกะมาส

ขุนอาเทศคดี (กลอน มัลลิกะมาส) ปัจจุบันอายุ 96 ปี เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 10 พฤษภาคม 2431 ที่บ้านท่าชี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช บิดาชื่อนายมาศ มารดาชื่อนางพลับ ท่านขุนมีพี่น้องร่วมบิดาเดียวกัน 3 คน เริ่มต้นเรียน ก.ข.ที่บ้านกับบิดามารดา และคุณย่าคุณยาย เมื่ออ่านหนังสือไทยและหนังสือขอมได้แล้ว จึงเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนสุโขมาภิบาลวิทยาลัยท่าโพธิ์ ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เรียนอยู่ 2 ปี ก็สำเร็จหลักสูตรประโยค 1 ชั้น 4 กรมศึกษาธิการ เทียบเท่ากับ ม.3 หรือ ป.4 ปัจจุบัน

ขุนอาเทศคดีเริ่มต้นรับราชการเป็นเสมียนกองอัยการ กรมอัยการกระทรวงมหาดไทย เมื่อ พ.ศ. 2446 และได้ดำรงตำแหน่งแพ่งอัยการชั้น 6 หรือผู้ช่วยอัยการ เป็นตำแหน่งสุดท้าย เมื่อปี 2484 หลังจากนั้นทำหน้าที่

เป็นทนายความ จนเป็นทนายความที่มีชื่อเสียงของจังหวัดนครศรีธรรมราช งานพิเศษที่ท่านขุนได้ปฏิบัติหน้าที่ เช่น เป็นเทศมนตรี เทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช และเป็นสมาชิกสภาจังหวัดนครศรีธรรมราชด้วย

ลำดับยศที่ได้รับจากหน้าที่ราชการ

8 ธันวาคม 2459 ได้รับยศเป็นรองอำมาตย์ตรี

5 พฤศจิกายน 2473 ได้รับยศเป็นรองอำมาตย์โท

ลำดับบรรดาศักดิ์

30 ธันวาคม 2464 ได้รับสัญญาบัตรเป็นขุนอาเทศคดี

รูสมิแล หมขอทราบเกี่ยวกับครอบครัวของท่านขุนเพียงย่อ ๆ

ขุนอาเทศคดี ก่อนอื่นขอพูดเกี่ยวกับนามสกุลของผมก่อน คำว่า มัลลิกะมาส หมายถึง มะลิทอง เพราะปู่ชื่อมะลิ พ่อชื่อมาศ เลขาชื่อปู่และชื่อพ่อรวมกัน ทีนี้

พูดถึงครอบครัว ผมแต่งงานเมื่ออายุ 17 ปี พอ 18 ปี ก็มีลูก ภรรยาคนแรกชื่อนางสรวง มีลูก 2 คน คือนางเย็นและนายสมนึก ภรรยาคนที่สองชื่อนางแจ่ม มีลูก 3 คน คือนางเกษม นายคัมภีร์ นางอาลัย ภรรยาคนสุดท้ายชื่อนางพร้อย มีลูก 8 คน คือนางอาภรณ์ นางราณี รด.รังสี นายอัชฌา น.ส.มัลลิกา นายสุพล นางฉวีรา และนายสาทิส

รูสมิแล ท่านขุนมีความสนใจกฎหมายตั้งแต่เมื่อไรครับ?

ขุนอาเทศคดี ตอนเรียนจบชั้นประโยค 4 การสอบชั้นประโยคสมัยนั้นมีข้าราชการ เช่น ผู้ว่าราชการเมือง ปลัดจังหวัด อัยการจังหวัด เป็นกรรมการสอบไล่ ผมสอบได้ที่ 2 ได้รับผ้าห่มเป็นรางวัล พอสอบไล่เสร็จแล้ว ก็ออกจากโรงเรียน ตอนนั้นทางราชการไปเที่ยวหาคนรู้หนังสือ ไม่ใช่คนรู้

หนังสือไปหาเหมือนสมัยนี้ ทางราชการไปเอาชื่อคนรู้หนังสือจากโรงเรียน และเห็นว่าผมได้ที่ 2 เลยเรียกไปทำงานทันที ผมเริ่มต้นทำงานที่ห้องอัยการจังหวัดนครศรีธรรมราช เวลานั้นมีพระราชกฤษฎีกาเป็นอัยการจังหวัด ผมเองเรียนรู้กฎหมายและชอบกฎหมายจากการทำงาน และใช้วิธีตัดสินใจเป็นข้อสำคัญ เมื่อครั้งธรรมศาสตร์เปิดสอนและสอบไล่ทางวิชากฎหมาย ก็มีอัยการที่นี้ไปสมัครมา 2 คน ส่วนผมเองไม่มีเวลา เพราะอัยการจังหวัดสายดาไม่ดี เขาก็ให้ทำงานไปอย่างนั้นเอง เลยกงานส่วนใหญ่ตกอยู่ที่ผม

รุสมิแล ท่านได้รับสัญญาบัตรเป็นขุน
อาเทศคดีตั้งแต่เมื่อไรครับ?

ขุนอาเทศคดี ตั้งแต่ครั้งเป็นอัยการผู้

ช่วย อายุราว 20 ปีกว่า ๆ อัยการผู้ช่วยที่ 1 รับการแต่งตั้งเป็นขุน จะลงท้ายด้วยคำว่าคดี เช่น ขุนจำเนกคดี ขุนปัญญาคดี ขุนจำลองคดี ผมเป็นขุนพร้อม ๆ กับขุนจำลองคดี คำว่าอาเทศคดี ถิ่นแปลแล้ว อาเทศหมายถึง การเปลี่ยนแปลง ในปทานุกรม หมายถึง นารายณ์แปลงรูป คือแปลงในอรรถะ ส่วนคำว่าคดี ผมเห็นว่าคงเข้าใจกัน

รุสมิแล ผู้ที่ทำงานด้วยกันกับท่านขุนมีใครบ้างครับ?

ขุนอาเทศคดี ที่ทำงานพร้อมกันก็มีนาย บั้ง หรือหลวงวิจิตรราชทัณฑ์ เป็นพ่อของนายกเปรมปัจจุบัน พุดถึงนามสกุลดิณสุลานนท์นี้ มีคนเข้าใจผิดแปลเขวออกไปว่า ดิณ หมายถึง ดั้นหญ้า และนนท์ หมายถึง ความยินดี

ความจริงถ้าดูตามปทานุกรม ภาษบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ของกรมพระจันทบุรีนฤนาถ จะให้ความถูกต้องว่า ดิณสุด หมายถึง ดอกมะลิ นนท์หมายถึงความยินดี

รุสมิแล ท่านขุนทำงานที่ห้องอัยการจังหวัดนครศรีธรรมราชกี่ปี และเคยย้ายไปทำงานที่จังหวัดใดบ้างครับ?

ขุนอาเทศคดี ทำงานมาตั้งแต่อายุ 15 ปี ได้รับเงินเดือนครั้งแรก 8 บาท รับราชการนานถึง 48 ปี ก่อนปลดเกษียณอายุ 55 ปี ได้เป็นอัยการผู้ช่วย เงินเดือน 150 บาท พุดถึงค่าของเงินสมัยก่อนกับสมัยนี้ต่างกันมาก พวกคุณลองคิดดูก็แล้วกันว่า เงินเดือน 100 บาทสมัยนั้น ผมสามารถส่งลูกไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ ที่เดียวถึง 3 คน คือ กัมภีร์ไปเรียนแพทย์ เกษมและรานีไปเรียนกฎ แต่สมัยนี้ค่าของเงินเพิ่มขึ้นอย่างน่าใจหาย ผมเองทำงานที่ห้องอัยการนครศรีธรรมราช ไม่เคยย้ายไปอยู่ที่จังหวัดใดเลย ทั้งนี้เพราะได้รับความไว้วางใจจากผู้ใหญ่สมัยนั้นมาก

รุสมิแล หลังจากปลดเกษียณแล้ว ท่านขุนได้ทำงานอะไรบ้างครับ

ขุนอาเทศคดี ผมทำงานเป็นทนายความ และเป็นทนายความที่มีชื่อเสียง มีคนเคารพนับถือในความซื่อตรงของผมมาก ผมเป็นทนายความอยู่ได้ 15 ปี จึงตั้งตัวได้ ผมปลดเกษียณตอนนั้นมีเงินติดตัวไม่ถึง 300 บาท แต่พอมาเป็นทนายความ มีคนขอความช่วยเหลือแบบเข้าคิวกันมา ค่า

ทนายตอนนั้นก็ไม่ได้มากหรอก ถ้าเรื่องอาญาก็คิดเพียง 5 บาท ถ้าความแพ่งก็ 10 บาท อย่งไรก็ตาม ถ้าเป็นคดีสำคัญ ๆ ได้ถึง 1,000 บาทก็มี

รูสมิเต เคยว่าความสำคัญคดีไหนบ้างครับ?

ขุนอาเทศคดี คดีที่มีผู้ถูกกล่าวหาว่ามีธนบัตรปลอมไว้ในครอบครองคือที่ร้านขายฝิ่นร้านหนึ่งเจ้าของร้านไม่ได้เอาใจใส่หลังร้าน ปรากฏว่ามีคนข้างบ้านที่ไม่พอใจกัน จะเป็นเรื่องอะไรกันก็ไม่ทราบ โดยแอบเอาธนบัตรปลอมไปใส่ไว้ในเตาหลังร้านเลยมีคนฟ้องร้องมาที่ศาล ผมเป็นทนายให้ฝ่ายจำเลย ก็ตั้งข้อสงสัยว่า เป็นเรื่องใส่ร้ายกัน จึงนำพระมนูนาถ ซึ่งเป็นผู้พิพากษาสมัยนั้น ไปดูที่หลังร้านก็เห็นมีช่องที่คนจะรอดเข้าไปได้ในที่สุดศาลตัดสินให้เจ้าของร้านเป็นฝ่ายชนะ

รูสมิเต คดีเกี่ยวกับข้าราชการคอร์รัปชัน

62 **รูสมิเต**

มีมากไหมครับ?

ขุนอาเทศคดี มีน้อยมาก เพราะถูกเจ้านายคือ พระยาสุขุมนัยวินิต หรือ เจ้าพระยาอมราช (ปั้น สุขุม) ข้าหลวงตรวจการพิเศษเมืองนครฯ และสงขลา ท่านเอาจริงเอาจังมาก ใช้วิธีสอดส่องลูกน้องเป็นประจำ ถึงท่านอยู่ที่สงขลา ก็ส่งข้าราชการผู้ใหญ่ เช่น คลังมณฑล มหาดไทยมณฑล สรรพากรมณฑล และศึกษาธิการมณฑล ผลัดเปลี่ยนกันมาตรวจราชการที่นครฯ เป็นประจำ ข้าราชการเลยไม่มีใครกล้าทำผิดใครทำผิดไม่ว่าจะคอร์รัปชันหรือกินเหล้าเมายา ท่านรู้เข้าว่าเป็นความจริง ก็จะไล่ออกทันที ไม่มีการโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น แต่สมัยนี้ผมเห็นเจ้านายที่มาตรวจงานต้องให้ลูกน้องเลี้ยงเหล้าและหมูเห็ดเป็ดไก่ต้อนรับ บางคนเลี้ยงแม่โจงก็ไม่อยากกิน อยากกินเหล้านอกและอยากนั่งตามภัตตาคารด้วย

รูสมิเต ตกลงข้าราชการสมัยนั้นกินเหล้าประเจิดประเจ้อ ไม่ได้เลย **ขุนอาเทศคดี** เขารักษาชื่อเสียงในความเป็นข้าราชการกันมาก ถ้าจะกินเหล้าต้องแอบกินหลังร้านหลังโรงเวลาจะเมาก็ไม่เกาะกะให้คนเห็น เพราะกลัวจะโดนฟ้อง ฟ้องกันเมื่อใดก็ออกกันเมื่อนั้น ผมจำได้ว่าผมมีเพื่อน 2-3 คน คือหลวงวิจิตรราชทัณฑ์และนายแกล้ว พวกเรามักแอบไปกินเหล้าหลังโรงหมี่ เพราะกลับจากทำงานก็รู้สึกหิว กินกันคนละจอก สองจอก แถมหมี่จานละสลึง หรือหนึ่งก้อน กินกันพอมัน ๆ แล้วก็เลิก ถ้าจะเลี้ยงกันเป็นทางการก็เวลามีนงานเฉลิมพระชนมพรรษา เขาก็เงินเดือนตามเปอร์เซ็นต์ เช่นใครได้ 20 บาท ก็หัก 2 บาท ใครได้ 50 บาท ก็หัก 5 บาท คือเฉลี่ยออกตามรายได้ของแต่ละคน การกินเลี้ยงก็พยายามอย่าให้มาฆาเถินกำลัง แต่ผมจำได้ว่า ครั้งหนึ่งผมกินถึงขั้นเมาเต็มที่ แล้วรีบเดินตรงแ้วจากถนนหน้าเมืองมาจนถึงบ้านพอถึงบ้านเท่านั้น รากก็ออกพรุตุกเมี้ยวช่วยกันหาตัวเรือดมาให้ดมจนหายเมา

รูสมิเต ผมขอถามว่าตามเกี่ยวกับจำนวนคดีสมัยก่อนกับสมัยนี้ แตกต่างกันมาก น้อยเพียงใดครับ?

ขุนอาเทศคดี แตกต่างกันมาก สมัยก่อนปีละ 300-400 คดีก็มากมายแล้ว แต่สมัยนี้เป็น 1,000 ขึ้นไป สมัยก่อนเมืองนครฯ เขาว่าเป็นเมืองพระ ผมก็เห็นด้วย เพราะชาวบ้านอยู่ในศีลในธรรม แต่เดี๋ยวนี้เขาเรียกเมือง

นครฯ ว่าเป็นเมืองพระกาฬ ผมชอบใจมาก สมัยโน้นส่วนใหญ่เป็นคดีการพนัน รongลงมากได้แก่คดีลักทรัพย์ ส่วนคดีฆ่ากันหรือคดีร้ายใหญ่ ๆ ไม่ค่อยมีอำเภอฉวาง อำเภอปากพนัง ตอนนั้นมีคดีค่อนข้างมาก มีทั้งแพ่งและอาญา ความแพ่งมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับที่ดิน และการกู้หนี้ยืมสินที่ปากพนังยังตั้งเป็นศาลจังหวัดปากพนังด้วย

รัฐมิต ท่านขุนมีความเห็นว่าเป็นน้ำที่ปราบปรามสมัยนั้นกับสมัยนี้ ใครมีสมรรถภาพมากกว่ากัน?

ขุนอาเทศคดี ดำรวจสมัยก่อนทำงานได้ผลมาก ตัวอย่างท้องที่อำเภอร้อนพิบูลย์ ลานสะกา ชาวบ้านกลัวเสือร้ายชื่อ อ้ายสีนุ่น มีเจ้าหน้าที่ไปปราบปรามเพียง 2 คนเท่านั้น คือ พลฯ บุตรี พันธรัักษ์ และนายพุ่ม สมุห์บัญชี ความจริงนายพุ่มไม่ได้ไปจับโจร ตั้งใจจะไปเตือนชาวบ้านเรื่องเงินรัชชูปการ แต่ตอนนั้นอ้ายสีนุ่นแอบซ่อนอยู่ที่บ้านของมัน และใช้ปืนยิงลงมาก่อน พลฯ บุตรีเลยยิงเข้าไปถูกอ้ายสีนุ่นตายคาที่ จากความสามารถอันนี้เอง พลฯ บุตรีได้รับยศเป็นจ่าบุตรี ซึ่งต่อมาได้เป็นขุนพันธรักษ์ราชเดช หรือพลตำรวจตรี ขุนพันธรักษ์ราชเดช ที่อ้ายเสือหวาดกลัวทั้งสิบทิศ ที่นี้ถ้าเปรียบเทียบกับการปราบโจรสมัยนี้ จะเห็นว่าดำรวจแทนที่จะไปจับโจรโดยใช้กำลังเพียงเล็กน้อย จะต้องยกขบวนกันไป 20-30 นาย ที่แสดงว่าดำรวจกลัวผู้ร้ายหรือกลัวโจรผู้ร้าย แต่อย่างไรก็ตาม

ดำรวจดีสมัยนี้ก็มีบ้าง แต่ดำรวจชั่ว ๆ เช่นดำรวจหาเงินให้เจ้านายก็มีมาก

รัฐมิต รัฐบาลให้ความสนใจจังหวัดนครฯ มากน้อยเพียงใด?

ขุนอาเทศคดี ผมคิดว่าเมืองนครฯ ช่วงอาภัพ สมัยก่อนรัฐบาลหวังให้เมืองสงขลาเป็นที่อวดชาวต่างประเทศ จึงสร้างอะไรไว้มากมาย ชาวนครฯ สมัยนั้นจะเดินทางไปกรุงเทพฯ ต้องลงเรือรีดิง ซึ่งทอดทุ่นรับคนโดยสารลงเรือใหญ่ไปขึ้นรถไฟที่สงขลา แม้สมัยนั้นนครฯ จะสร้างสนามบินพาณิชย์ ได้สำรวจที่ดินไว้เรียบร้อยแล้ว แต่บังเอิญคุณบัญญัติ บรรทัดฐาน รองรัฐมนตรีมหาดไทย เป็นคนสุราษฎร์ เลยเอาสนามบินไปไว้ที่บ้านเขา เวลาที่บ่อปลาที่เลี้ยงหอยนางรม ก็อยู่ที่สุราษฎร์ทั้งนั้น สมัยก่อนสุราษฎร์เป็นจังหวัดเล็ก ๆ แต่ได้รับเนื้อที่ไปจากนครฯ เช่น อ. พระแสง อ.กาญจนดิษฐ์ อ.เกาะสมุย และอ.ลำพูน (บ้านนาสาร) เอาไปจากนครฯ ทั้งนั้น ผมทราบว่าเขาจะจัดตั้งจังหวัดใหม่ขึ้นมาอีกคือ เอาเนื้อที่ของสุราษฎร์ตอนล่าง และนครฯ ตอนบนมารวมกัน ผมคิดว่าดีเหมือนกัน เพราะอย่างน้อยการชำระคดีและปราบโจรผู้ร้ายได้สะดวกอีกเรื่องหนึ่งผมพูดแล้วก็ดูเหมือนชอบอิจฉา เหมือนกรณีจัดตั้งมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งที่สงขลาขึ้น ผมเห็นว่านครฯ น่าจะมีกับเขาบ้าง คุณคิดดูอะจำนวนคนนครฯ มากกว่าคนสงขลา แม้แต่เศรษฐกิจ เช่น ข้าวของ

ที่สงขลาก็ยังแพงกว่านครฯ ชาวสงขลาหรือชาวจังหวัดภาคใต้หลายจังหวัด ก็พลอยอาศัยเข้าวนนครฯ นครฯ จึงเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของภาคใต้ ผมจึงเห็นว่าน่าจะมิมหาวิทยาลัยกับเขาบ้าง คิด ๆ แล้ว นครฯ ก็อาจพออย่างที่ผมว่าแหละครับ

รัฐมิต ส.ส.นครฯ ปัจจุบันและสมัยก่อน ท่านขุนมีความเห็นอย่างไรบ้างครับ

ขุนอาเทศคดี ผมว่านายมงคล ชาวอำเภอฉวาง ส.ส.รุ่นแรกที่ตายไปแล้วดีมาก พุดจาก็เข้าที่ จนได้ชื่อว่า "เสือสภา" นายมงคลไปเรียนแพทย์ แล้วสอบกฎหมายได้ ส่วนนายฉ่ำ ที่ตายไปแล้วก็ดีเหมือนกัน เขากว่าแคบ้า แต่ผมว่าแคบ้าเข้าที่ เช่น บริเวณสถานีรถไฟนครฯ มีขยะรกรุงรัง ไม่มีใครเอาใจใส่ นายฉ่ำแต่งตัวชุดผู้แทน ถือไม้กวาดไปกวาดขยะ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้เอาใจใส่เพิ่มขึ้น อย่างนี้ชาวบ้านเขาก็ชอบ วิถีหาเสียงของนายฉ่ำก็เข้าที่ เช่นคนอื่นจ้างหางัดตะลุงไปเล่นเพื่อหาเสียง แต่นายฉ่ำไม่ต้องการลงทุนมาก ๆ เช่นนั้น แต่แตกกลับไปซื้อได้แจกคนดูหนังตะลุง และบอกว่าคืนนี้เดือนมืด ใช้ได้ที่แจกนี้แหละจุดไฟส่องทางกลับบ้าน ที่นายฉ่ำทำอะไรแสดง ๆ ไม่เหมือนผู้แทนทั่วไป เช่น ใส่ชุดสากลก็ควายเข้าสภา ผู้แทนสมัยนี้ส่วนใหญ่มักไม่ได้ยินเสียง เหมือนจมน้ำหายวับ ไม่ค่อยมีบทบาทในสภา การเลือกผู้แทนนั้น ผมมีความเห็นว่า พรรคควรเลือกลูกพรรค เพราะคนชั้น

หัวหน้าพรรค เข้าใจเลือกคนที่
จะลงสมัครแข่งขัน รวมความ
แล้วผมชอบที่พรรคเลือกคนไม่
ใช้คนเลือกพรรค

รุสมีแล ท่านขุนมีความเห็นเกี่ยวกับวง
การศึกษาสมัยปัจจุบันเป็นอย่างไร
บ้างครับ

ขุนอาเทศคดี การศึกษาที่นครฯ ผม
มีความเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้ง
สถานที่เรียนชั้นมหาวิทยาลัย
ตามที่กล่าวแล้ว ที่นี้ถ้าหัน
มามองนักศึกษาปัจจุบัน ผมเห็น
ว่ามีอิสระมากเกินไป ขอให้สังเกต
นักเรียนหญิง เวลาเดินบนถนน
จะเดินเรียง 4 แถวหน้ากระดาน
เห็นผู้ชายก็ไม่ยอมหลีก จนผู้
ชายขอมถอย นักเรียนหญิงชอบ
เที่ยวกับผู้ชาย เวลาผู้ชาย
ขี้อวดจักรยาน หรือรถจักรยานยนต์
สองล้อ จะเห็นว่านักเรียนหญิง
ชอบซ่อนท้าย เมื่อก่อนเขาถือ
กันมาก คือผู้หญิงไม่เปิดโอกาส
ให้ผู้ชายง่าย ๆ หรือท ส่วนครูบา
อาจารย์เวลานี้ มีภูมิความรู้ดี
และรู้อจริง แต่ความประพฤตินั้นก็
ไม่เท่าใจ เพราะเห็นหนังสือพิมพ์
ลงข่าวว่า ข่มขืนลูกศิษย์ก็ยังมี
ครูบาอาจารย์สมัยก่อนส่วนมาก
เป็นพระ ไม่เป็นพระก็เลอบบวช
มาก่อน สึกหาออกมาถึงมีกิริยา
น่าชม น่านับถือและน่าศรัทธา
มาก

รุสมีแล ท่านขุนฯ สนใจภาษาและวรรณ-
คดีตั้งแต่เมื่อไรครับ

ขุนอาเทศคดี ตั้งแต่หนุ่ม ๆ ผมชอบศึกษา
หาความรู้ ชอบซื้อหนังสือ ไม่ว่า
จะเป็นวรรณคดีไทย วรรณคดีจีน
ผมมีครบชุด อย่างวรรณคดีจีน
มีตั้งแต่ไคเก็กจนถึงสามก๊ก นอก

จากนี้ยังชอบอ่านพวกโบราณคดี
กฎหมาย และประเภทอื่น ๆ อีก
หนังสือสมัยนั้นถูกมาก มีตั้งแต่
เล่มสลึงจนถึง 20-30 บาท
แต่สมัยนี้แพงหลายเท่า

รุสมีแล ผลงานที่ท่านขุนเขียนไว้ที่สำคัญ
มีเรื่องอะไรบ้างครับ

ขุนอาเทศคดี งานเขียนส่วนใหญ่ของผม
ลงพิมพ์ในวารสารเมืองนครศรี-
ธรรมราช งานเขียนเกี่ยวกับการ
กันคว้าทางภาษาและวรรณคดีที่
สำคัญเรื่องหนึ่งคือ เรื่องพระยา
ดรงค์ หรือพระยาดรงภูมาภิบาล
(ศรีจันทร์) กวีที่มีชื่อของเมือง
นครฯ และเมืองสยาม สมัยรัชกาล
ที่ 2 ท่านมีฝีปากพอ ๆ กับ
ศรีปราชญ์ทีเดียว จนมีคนถามว่า
โคลงบทนี้เป็นของศรีไหน จะ
เป็นศรีปราชญ์หรือ? จนในที่สุด
ท่านยังได้ชื่อว่า พระยาดรงค์
(ศรีไหน) ผมสืบเสาะหาบท
โคลงสมัยที่ท่านบวชเป็นสามเณร
ที่วัดหน้าพระลาน ซึ่งอยู่ทางทิศ
ตะวันตกของวัดพระธาตุ ปรากฏ
ว่าโคลงของท่านมีคนจดจำกันมา
เป็นทอด ๆ ผมเองได้ฟังมาจาก
นายจู ถนอมพันธ์ อุบาสกวัด
พระนคร บทโคลงของพระยา
ดรงค์ สมัยที่ท่านเป็นสามเณรก็
ไม่ค่อยมีโวหารมากนัก ฟังดูบั่น
แต่ท่านเอาใจใส่ดี เช่น ท่าน
เขียนชมสามเณรรูปหนึ่งว่า

เณรนี้รูปร่างอย่าง แมงแปะ
เหมือนหนึ่งน้ำเต้าแคะ ตั้งไว้
นอนวันฝันเห็นแพะ เลี้ยวแะ เณรธา
สุนัขร่าร้องไห้ หาขวัญ

เณรที่ว่านี้รูปร่างอ้วนล่ำเหมือน
ฟักทอง ส่วนแมงแปะก็เป็นพวกแมลง
สาป ท่านเลียงสุนัขไว้มาก ไปไหนมา

ไหนมีสุนัขล้อมหน้าล้อมหลังเลยได้
เป็นขวัญใจของบริวาร

อีกบทหนึ่งเขาเล่าว่ามีคนข้างวัด
มาช่วยให้สามเณร หรือพระยาดรงค์
สมัยนั้น ช่วยแต่งให้ผู้หญิงสักบท
สามเณรจึงแต่งว่า

เสมาที่อ้อยอย่าให้พื้ รวนแระ
มีอัฐเกิดที่จะเท ให้ม้วย
ร้อยมีพีไม่เห ห่างสาวท
บิณฑบาตให้กล้วย ให้น้องกินแะ

ดูเถอะขนาดเป็นเด็ก ท่านยังกล้า
ถึงขนาดนี้ คำว่าเท ในบาทที่สอง ภาษา
ทางภาคใต้หมายถึง ร่วมประเวณีหรือ
ข่มขืนซ้ำเรา

ตอนพระยาดรงค์อายุมากขึ้น
ท่านก็ยิ่งแต่งดีมาก ภายหลังกลับจาก
กรุงเทพฯ ก็มาอยู่ที่เมืองนครฯ และยังมี
นิสัยเจ้าชู้ มีเมียหลายคน เมื่อมีเมีย
หลายคน บางครั้งทำให้ท่านไม่สบายใจ
เหมือนกัน เพราะว่าไปบ้านนั้นถูกเมีย
ว่าที่ พอมาบ้านนี้ก็ถูกเมียว่าที่ พระยา
ดรงค์จึงรำคาญ เลยแต่งเป็นบทกวีไว้ว่า

หุงร่นเกลบกาถล่วน ผงทราย
แกงปลือกปลีปลาตาย ล้มเนื้อ
หางดองชาดูรยราช ต่างภาชนะ ก็ดี
ครั้นนุชกล่าวคำอ้อ ชอบน้ำใจเรียบ

บทนี้ผมชอบและจำได้ขึ้นใจ คิดดู
เถอะครับ แม้เมียจะหุงเกลบหุงทราย
แกงปลือกปลีกล้วยกับปลาเน่า แดง
ใส่ลงในใบดองชาด ๆ ให้กิน แต่ก็ไม่
รังเกียจ เพราะได้ยื่นคำอ้อเป็นที่สนใจจาก
คนรัก แต่ตรงกันข้ามกับบทที่ว่า

หุงเงินเชือดจิมเมียด ทองแกง
จันทน์จียกต่างพินแฉง คำเช่า
ครั้นนุชกล่าวคำแข็ง คุ้มเคียด
เรียบจ๊กกลืนกระไรเช่า ชัดแค้นคากค

คำว่า จิม ในบาทแรก หมายถึง
ช่อมียศคบหนึ่งของท่าน เข้าใจว่าคง
ปากร้ายแะ แม้แต่จะเอาเงินเอาทองมา

หุงและใช้ไม้หอมเป็นไม้ฟืน ก็สุดจะ
กลิ่น ได้ลึงคอ

รุสมิแล ท่านขุนฯ กรุณาเล่าเรื่องก็ยากับ
พระยาตรังกับเจ้าหญิงเกษณี ซึ่ง
ภายหลังเป็นภรรยาพระยาตรังอีก
คนหนึ่ง

ขุนอาเทศคดี เจ้าหญิงเกษณี เป็นธิดา
ของเจ้านราสุริยวงศ์ เล่ากันว่า
รูปร่างสวยมาก เพราะมีเชื้อจีน
เจ้านราสุริยวงศ์เป็นหลานพระ
เจ้าตากสิน พระเจ้าตากสินส่งมา
ให้เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองนครฯ
ตอนนั้นพระยาตรังเป็นเสมียน
ตำแหน่งไหนไม่ทราบ เห็นเจ้า
หญิงเกษณีก็ชอบใจ เลยส่งเพลง
ยาวโต้ตอบกัน จนเจ้าหญิง
ยินยอมแต่งงานในที่สุด สถานที่
ที่พระยาตรังและเจ้าหญิงเกษณี
ได้พบกัน คือที่ถ้ำเขาพนม เพราะ
เจ้านราสุริยวงศ์ มักเสด็จไป
ประพาสที่นั่นบ่อยครั้ง

รุสมิแล ถ้ำเขาพนมนี้ไซ้ไหม ที่เขาเข็
ก้นว่า พระเจ้าตากสินเสด็จมา
ซ่อนพระคลังและเสด็จสวรรคตที่
ด้วย

ขุนอาเทศคดี พระเจ้าตากไม่ได้เสด็จมา
ที่ถ้ำนี้ ผมเชื่อว่าที่เห็นสิ่งของ
เครื่องใช้ที่ปรากฏอยู่ในถ้ำ เป็น
ของเจ้านราสุริยวงศ์ทั้งนั้น
เพราะท่านชอบเสด็จไปที่
เขาพนมนี้เสมอ ผู้ที่ทำให้คนเข้าใจว่า
พระเจ้าตากมาเมืองนครฯ
นั้น ผมเห็นว่าหลวงวิจิตรวาทการ
เป็นต้นเหตุ หลวงวิจิตรเขียนเล่า
ทำนองแค้นไปว่า มีคนใหญ่
โตมาบอกท่านอย่างนั้นๆ เราจะไป
เชื่อไม่ได้หรอก เพราะไม่มีหลักฐาน

รุสมิแล ผมทราบว่าไม้ฮ้างฮ่วยของพระเจ้า

ตากอยู่ที่นครฯ ด้วย อจริงหรือ
เปล่าครับ?

ขุนอาเทศคดี ฮ้างฮ่วยของพระเจ้าตาก
มีจริง อยู่ที่ท่าวัง เข้าใจว่าเป็น
ฮ้างฮ่วยที่เก็บกระดูกของพระเจ้า
ตากหรือญาติพี่น้องของพระเจ้า
ตาก ทั้งนี้เพราะว่าเชื้อสายพระ
เจ้าตากเป็นคนจีน พระสามหรือ
พระชายาของพระเจ้าตากก็เป็น
ชาวเมืองนครฯ ย่อมมีจะนำกระดูก
หรือพระอัฐิบางส่วนของพระ
เจ้าตากมาไว้ที่นครฯ ย่อมเป็นไปได้

รุสมิแล ถ้าวานนครศรีธรรมราช นอก
จากพระยาตรังแล้ว ยังมีใครอีก
ครับ

ขุนอาเทศคดี มีอีกหลายท่าน เช่น นาย
เรื่อง นาน ชูปราชญ์ สุขปราชญ์
ตลอดจนถึงภิกษุอื่น ที่ผมชอบ
มากคือ นายเรื่อง นาน อยู่บ้าน
นาน ตำบลช้างซ้าย อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช นาย
เรื่องมีความสามารถแต่งโคลง
ฉันท กาพย์ กลอนชั้นสูงได้
อย่างคล่องแคล่ว โดยเฉพาะการ
เล่นกลอนแปดบท จนกล่าวกัน
ว่านายเรื่อง นาน หายใจ
เป็นกลอนแปดบท เหมือนกับ
ศรีปราชญ์หายใจเป็นโคลง ผล
งานของท่านที่มีในหนังสือชุด
เช่น เรื่องพระรถเมรี โคนบุตร
และจำปาสดัน ส่วนใหญ่แต่ง
เป็นคำกาพย์

รุสมิแล นายเรื่องเป็นกวีเมืองนครฯ สมัย
ไหนครับ

ขุนอาเทศคดี ท่านคงมีอายุในสมัยรัช
กาลที่ 1-2 หรืออย่างต่ำก็สมัย
รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
ทั้งนี้เพราะเป็นคนสมัยเดียวกับ
เจ้าพระยามนฯ (น้อย) และ

หลวงที่เจ้าพระยามนฯ (น้อย)
ยกทัพไปตีไทรบุรี เจ้าพระยา
มนฯ (น้อย) ได้ให้บาทบริจา
มัง ท้ายข้างว่ากลอนแปด
บทชมบทชมไม้ไปตามรายทาง
เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน
ทั้งนี้พระบาทบริจา
คนสนิทและไปรดาปรานของ
เจ้าพระยามนฯ (น้อย)

ผมขอเล่าถึงปฏิภาณกวี และ
การชมของบาทบริจา นาน ให้ฟัง
สักบท ก็อันหนึ่งดังรูปหรือเหล็กโคมที่
นายเรื่อง นำมาฝากไว้กับนายหมับช่างตี
เหล็ก ได้ถูกลูกชายบางบัวศรีวิชัยไม่ไป
นายเรื่องจึงด่าออกมาเป็นกลอนแปด
บททันทีทันใดว่า

เรามาตีพัวบ้านน้ำหมับ
เหล็กโคมตั้งไว้หายอันหนึ่ง
คิดคิดขึ้นมาที่น้ำจิ้ง
เย็ดแม่มาให้ถึงหยักเหล็กโคม
ชั่วหรือชั่วลูกก็ชั่วศรี
เกิดมาทั้งฝ่าเหล่าอ้ายขี้โจร
คิดคิดขึ้นมาที่น้ำจิ้ง

เย็ดแม่มาให้ถึงหยักเหล็กโคม
ถึงจะหายไปในบ้าง แต่ควรวีให้อภัย
เพราะกวีมีอารมณ์อย่างใด ย่อม
แสดงออกมาตามอารมณ์อย่างนั้นเป็น
ธรรมดา

รุสมิแล ผมเห็นว่าได้รับกานาอาพัก
ผ่อนของท่านถึง 2-3 ชั่วโมงแล้ว
จึงขอยุติการสัมภาษณ์ไว้เพียงเท่า
นี้ ผมได้ความรู้และประสบการณ์
จากท่านอย่างดีถึง และจะนำไป
เผยแพร่ในวารสารรุสมิแลต่อไป
ผมขอขอบคุณเป็นอย่างสูงครับ

ขุนอาเทศคดี ถ้ามีเวลาถี่เชิญแวะมาคุย
กับอีก ผมยินดีต้อนรับเสมอ

รุสมิแล ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงอีกครั้ง
ครับ